

It was done analysis the ways of the decision of the humane questions in order to build the independent Ukrainian state by I. Ogienko.

Key words: the main idea of Ukrainian people, the national consciousness, independence of Ukrainian state, united church, literary language, history of Ukraine, Ukrainian traditions.

Отримано: 15.05.2008 р.

УДК 821.161.2-342.09(477)(092)

В. С. Прокопчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

**З ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ М.П. ГОДОВАНЦЯ:
ГРАНІ ПОСТКОЛИМСЬКОГО ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ
(до 115-ої річниці від дня народження)**

Автор пропонує читачам вісім раніш невідомих листів М.П. Годованця до редактора, земляка і побратима П.Т. Романова в Києві, які до певної міри відображують процес постколимського відновлення творчих сил байкаря.

Ключові слова: розбудова державності, реабілітація, творча дружба, життєві бурі.

Микита Павлович Годованець опублікував свій перший поетичний твір ще 1913 року. В одноденній газеті «Свято Поділля», виданій Подільською «Просвітою» на честь відкриття 22 жовтня 1918 року Кам'янець-Подільського державного українського університету, поряд з публікаціями ректора професора І.Огієнка, Ю.Сіцінського, В.Біднова, О.Пашенко, І.Сливки вміщені аж два матеріали М.П. Годованця — стаття «Університет і кооперація» та патріотичний вірш «Народу рідному — усе!» з присвятою університетові:

*Народу рідному — усе!
На жертвник святого діла
Нехай з нас кожен принесе
Огонь душі і силу тіла.
Найкращим жертвуючи всім,
Народу рідному своєму
Тяжким трудом, життям своїм
Щасливу доленьку скуємо.
І наш нещасний бідний край,
Зруйнований, стемнілий вкрай,
Неначе травень, зацвіте,
А люд, зневажений од віку,
Себе відчує чоловіком
І слави нам вінок сплете. (1918)*

Він входив у літературу в час активної розбудови української державності, освіти і культури, маючи за плечима досвід селянського

буття, участі в Першій світовій, боротьби за переустрій соціально-політичного життя суспільства.

Народився Микита Павлович 26 вересня 1893 року в с. Вікнина Гайсинського повіту Подільської губернії в багатодітній селянській сім'ї. Змалку прилучився до хліборобської праці. Закінчив сільську церковно-парафіяльну школу, згодом — двокласну вчительську школу в с. Степашки. У 16 років почав учителювати в селах Орлівка, Бібнівка, Маньчжурія. Свій перший вірш «І сонця блиск, й блакить небес...» опублікував 1913 року в київському журналі «Маяк». Цього ж року побачили світ його гумористичні вірші «Свище», «Бог не вибачає», написані в дусі співомовок С.Руданського.

1914-1917 рр. проходив військову службу в Прибалтиці, в артилерійській частині у Ревелі (Таллін). Вона співпала з I світовою війною, революційними подіями. Від військових частин був обраний до Ревельської ради робітничих і солдатських депутатів, секретарював в одному з комітетів, входив до міського українського клубу, вів український відділ в газетах «Свободное слово солдата и матроса», «Известия Ревельского Совета рабочих и солдатских депутатов», в яких вміщував і свої твори. 1917 року опублікував першу байку «Свиня», написану ще 1913 року в с. Маньчжурія.

Після демобілізації повернувся в Україну з палким бажанням продовжити освіту. Влаштувався на роботу у Києві, вступив на підготовчі курси до Київського університету, потім — на кооперативні курси Всеукраїнської спілки споживчих товариств «Дніпросоюз» і як один з активних курсантів, схильних до пера, був запрошений на посаду інструктора культосвітнього відділу «Дніпросоюзу», залучений до видання кооперативного журналу. Згодом, як кореспондент, прибув до Кам'янця-Подільського, прикріпився до місцевої кооперативної спілки, писав, публікувався. Його контакти з просвітниками міста, українською культурно-освітньою інтелігенцією привели до співпраці з колективом одноденки «Свято Поділля». У листопаді 1918 року за проханням знайомого С.Л.Двойкіна влаштувався до міністерства продовольчих справ уряду Директорії і працював там близько року.

1919-1920 навчального року учителював у Голоскові, 1920-1921-го — у Руськофільваровецькій школі Кам'янця-Подільського. На запрошення Кам'янець-Подільського повітового партійного комітету став організатором, секретарем і фактичним редактором журналу «Сільська біднота» в Кам'янці-Подільському, під псевдонімом М.Струм, М.Струмок, криптонімами М.Г. або й Г. публікував нариси, вірші, памфлети, фейлетони, гуморески.² Саме тоді, 1920 року, політвідділ 41-ої радянської дивізії попросив М.Годованця зробити переклад байок Д. Бедного, й видрукував їх окремою збіркою у видавництві «Червона Галичина».³ Робота над творами тоді іменитого автора, контакти з Дем'яном Бедним посилили зацікавлення М.П.Годованця саме жанром байки. З'явилася низка оригінальних байок «Голуб і лелека», «Соловейко і свиня» та інші. Архіви зберегли дані про спробу М.Годованця здобути вищу освіту: весною 1919 року він навчався на під-

готовчих курсах, а 6 вересня 1920 р., працюючи в школі та у журналі, вступив до сільськогосподарського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету в якості вільного слухача-кандидата.⁴

Однак продовжити навчання не зміг — від тифу помер батько, захворіла матір, тому вимушений був повернутися додому у Вікнину. Більше двох років учителював, вів господарство, допомагав селячанам організовувати нове життя, надсилав до газет матеріали. 1924 року отримав пропозицію від редактора вінницької газети «Червоний край» перейти на роботу до редакції літпрацівником — фейлетоністом.⁵

А редактором газети був Павло Тимофійович Романов — великий психолог, знавець людини. Він зумів розгледіти в дописувачеві з Вікнини не тільки талановитого журналіста, а й письменника-байкаря. З тих часів їх життєві дороги або йшли паралельно, або й перехрещувались, і тоді поєднувалися досвід й інтуїція П.Т.Романова з природнім даром наполегливого в освоєнні знань М.П.Годованця, нерідко розходилися на роки. Але зв'язків вони не губили, не дивлячись на важкі життєві випробування, що супроводжували обидвох. Газета «Червоний край» видала, як додаток, першу збірку Годованця М.П. «Незаможник Клим».⁶ Заслугове підтримки думка доктора економічних наук, професора, письменника Купрія Миколи Івановича — племінника П.Т.Романова про те, що байкування М.П.Годованця пов'язане не тільки з його природнім даром гостро бачити й дотепно сміятися, а й з об'єктивними обставинами — байка, сатира і гумор були запитані часом. Бідний, голодний і холодний народ не бачив іншого виходу як сміятися з негараздів, вірити новій владі і чекати кращого життя. А влада, її ідеологічний апарат, уміло переводили вогонь на «буржуазних націоналістів», дармоїдів і п'яниць, які нібито були головною перешкодою на шляху до кращого майбутнього. Газеті був потрібний талант Годованця М.П., його гострі матеріали, як потужний інструмент ідеологічної гри.

Талант шліфувався від байки до байки, від книжки до книжки. 19 липня 1925 р. М.П.Годованець був прийнятий до Спілки селянських письменників «Плуг», отримав членський квиток за №22 і очолив вінницьку літературну організацію. 1928-1929 рр. вже в ролі відповідального секретаря працював у житомирській «Радянській Воліні». Там побачила світ збірка «Для добробуту й культури».⁷

Наприкінці 1929 року з дружиною Серафимою Миколаївною Метельницькою та трирічним сином Анатолієм переїхали до столичного Харкова, де Микита Павлович працював у редакціях журналів «Соціалістична громада», «Червоний хрест», «Робселькор», видав 6 книг, 1934 року став членом Спілки письменників СРСР.

А коли 1934 року столицю перенесли до Києва, переїхав туди з редакцією «Червоного хреста» і Микита Павлович. На жаль, цей період його життя і творчості виявився не тільки малопродуктивним, а й — трагічним. 31 січня 1937 року його забрав «чорний ворон» і поніс на Колиму на довгих 5 років...⁸

Важко було мовчати Микиті Павловичу. Але будь-який листок з віршем міг продовжити його табірні муки щонайменше на наступних 5 років.⁹ 1942 року, після звільнення, залишився працювати в селищі Спорне в автомайстернях «Далстроя». У трудовій книжці зберігся запис: «17.X.1945 р. звільнений з виїздом на материк».

А куди їхати? Кам'янець-Подільський паспортний стіл на запит відповів неправдою: «Ваша жена Годованец Серафима Николаевна в городе не проживает». В Україні, на Поділлі, влада не хотіла його бачити.

— Їдь у мою благословенну Абхазію, — порадив табірний приятель В.Хаджалія, — там морське повітря і південне сонце швидко поставлять тебе на ноги. Зустрінешся з моїми, розповіш про все...

І він поїхав у Новий Афон. З 31 грудня 1945 року по 18 жовтня 1949 року працював в управлінні курорту Ахалі Афоні, поки не почали там будувати дачу для Й.Сталіна. Відкликали з відпустки і запропонували негайно звільнитися «за власним бажанням»...

Приютила племінниця Марія Рижкова в Мерефі на Харківщині. Працював у Мереф'янській селекційній станції, поки директор не дізнався про судимість. І знову ж — «за власним бажанням».

1950 року демобілізувався син Анатолій і застав батька й матір у Мерефі. Вирішили перебраться до Кам'янця-Подільського. Поселилися в будинку Метельницьких по вул. Шевченка, 83. Як тільки спробували прописатися, і таким чином заявили про перебування в Кам'янці-Подільському, батькові зразу ж було наказано «протягом 24 годин покинути місто...». Тільки після смерті Сталіна зумів з'єднатися з сім'єю. 1954-1955 навчального року — знову у Руськофільварській семирічній школі.¹⁰ 1955 року вийшов на пенсію.

Життя почало налагоджуватися. З хрущовським потеплінням почала відтаювати й душа Микити Павловича, налагоджуватися контакти, у тому числі з Павлом Романовим, який жив тоді у Києві. У цей час робив спробу за спробою реабілітуватися, однак отримував відписки. І все ж 11 вересня 1957 року отримав довідку з Військового трибуналу Київського військового округу за №1680/0-57 про реабілітацію.¹¹ Надіслані Купрієм М.І. 8 листів дають можливість простежити процес відновлення активної творчої діяльності М.П.Годованця, справедливо названого літературознавцями одним із зачинателів української радянської байки. Бо саме в таких хронологічних рамках — 1917-1973 рр., у радянську добу, доля відвела час реалізуватися його таланту.

Хто такий Романов П.Т.? Які обставини поєднали їх у дружніх стосунках на все життя? Чому Микита Павлович називав його нерідко своїм учителем?

Народився Павло Тимофійович Романов 1896 року на Вінниччині. Педагогічну освіту здобув в Умані. Учителював у різних селах. У I світову воював у Карпатах в одному підрозділі з майбутнім генерал-полковником, командувачем південно-західного фронту часів Великої Вітчизняної війни М.П.Кирпоносом. Брав участь у революційних подіях в Могилеві-Подільському. Редагував губернську газету «Червоне село», потім — «Червоний край». 1926 року вступив до лав РКП(б).

Саме в цей час двадцятивосьмилітній редактор — колишній фронтовик, творча людина, автор ряду прозових творів, критик, літературознавець запросив до редакції М.П.Годованця, такого ж фронтовика, поета-байкаря. Їх об'єднувала не тільки рідна подільська земля, учительська освіта, участь у війні і революційному русі (це проходила більшість тогочасників), а головне — любов до слова, до літератури, віра в нове краще життя, яке вони щиро наближали, друкованим словом підтримуючи ентузіазм і романтику революційних мас.

Мабуть, не без участі П.Т.Романова — вже директора Українського інституту журналістики опинився Микита Павлович з сім'єю в Харкові. Тут зустрічалися, прозрівали в своєму баченні хижацького обличчя більшовицького Януса. Павло Тимофійович мав можливість спілкуватися з вищими владними ешелонами, зокрема з Чубарем, літературною елітою — Тичиною, Сосюрою, Пилипенком, Багряним та іншими, що збагачувало світогляд, творчий досвід. Свої напрацювання Микита Павлович довіряв саме Павлу Тимофійовичу, чекаючи від друга щирої правди про успіхи і невдачі, на його критичному наждачку шліфуючи грані поетичної майстерності.

Ці контакти продовжилися і в Києві. П.Т.Романов працював у редакціях газет, на Київській кіностудії, навіть — у ЦК КП(б)У. І хоч жили Годованці в приміщенні колишнього гуртожитку, у кімнатці з одним вікном, спіальною кухнею, ванною і туалетом, все ж у вихідні і святкові дні не раз звучала в цій кімнатці ніжна українська пісня під гітару чи скрипку, якими непогано володів Микита Павлович, йшли душевні розмови. Щоразу один одного закликали до обачності, але і це не допомогло...

П.Т.Романов воював на фронтах Великої Вітчизняної. Враження й роздуми лягали на сторінки щоденника, щоб потім перелитись у статті, нариси, спогади. А в той час дружину Віру розстріляли енкаведисти. Демобілізованого Павла Тимофійовича від арешту врятував Борис Гмиря, який використав добрі стосунки з М.С.Хрущовим і замовив за нього слово.¹² Однак П.Т.Романов все одно був позбавлений нагород як чоловік «ворога народу». За протекції все того ж Б.Гмирі ледь улаштувався в журналі «Театральне мистецтво». Саме в цьому Микита Павлович і Павло Тимофійович сходилися, могли знайти спільну мову і зрозуміти один одного. І хоч в листах 1958-1963 рр. не має жодної згадки про ті митарства, у їх душах і пам'яті вони завжди були присутні. Пізніше, працюючи в «Дніпрі», П.Т.Романов набув нових зв'язків, знайомств, написав нариси про дореволюційне село, історичну повість «Могилів-Подільський. 1917 рік», так і не видану до цих пір, спогади про фронтові дні, драму «В бурю», низку перекладних творів, літературознавчих, критичних матеріалів. У цей період і до останнього дня життя — а помер він 1976-го, через 3 роки після М.П.Годованця — супроводжував Микиту Павловича в його русі до вершин української літературної класики.

Першу повоєнну збірку байок Годованця М.П. прорецензував, підтримав і допоміг видати доцент Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту М.А.Скорський. До неї ввійшло 115 тво-

рів.¹³ Перший дарчий надпис на новій книзі автор задресував дружині: «Найдорожчому другові життя, вірній супутниці і помічниці в труді, коханій і дорогій Сімі Миколаївні Годованець на вічну пам'ять від Микити. 7.XI.1957 р.». Не вистачає додати: «Все — таки вистояли!» 11 листопада 1957 року Микита Павлович направив заяву голові Спілки радянських письменників: «Прошу поновити мене в Спілці письменників. Додаю копію довідки Военного трибуналу про реабілітацію, довідку «Мій творчий шлях».

Реабілітація, вихід збірки байок, поновлення в Спілці письменників надали другого дихання його творчим силам: 1958 року з'явилася збірка «Осел на хаті», 1960-го — «Байки», потім — «Соловей в курятнике: Басни» в російському перекладі В.Корчагіна (1960), «Зача математика» (1961), «Вужі під яслами» (1963), «Байки» (1963). За післявоєнний період ще за життя Микити Павловича побачили світ 20 його книг. 1959 року М.П.Годованець з дружиною Серафимою Миколаївною перебралися в нову квартиру по вул. Шевченка, 18.¹⁴ Творчість письменника набула помітного прискорення.¹⁵

Характер взаємин М.П.Годованця і П.Т.Романова, як і інші аспекти повернення Микити Павловича до активного творчого життя, прослідковуються у восьми листах письменника 1958-1963 рр., люб'язно переданих автором через кам'ячанина, доцента А.Я.Михайлика племінником Романова П.Т. доктором економічних наук, професором, письменником і земляком — вихідцем з Вінниччини М.І.Купрієм. Надаємо можливість читачеві ознайомитися з ними.

27.VII.58

ДОРОГИЙ ДРУЖЕ ПАВЛЕ!

Гріх на твоїй душі, що ти не заїхав до мене в Кам'янець, коли їздив у Західну. Нехай би я хоч раз привітав тебе, рідного, в своїй хаті, а то я був у тебе сто раз, а ти... Ех, ти, душа свята та грішна!

Гляди мені, якщо ти ще так зробиш, — будеш бідний!

А то був би потрапив до мене на свято: 20.VII. громадськість Кам'яниця і області влаштуувати моє 45-річчя літературній діяльності.¹⁶ Хай хоч і бідно, але щиро. Це мені ніби компенсація за мої муки і віддяка за роботу щиро. Я ж усю силу поклав і життя віддав тільки байці. Шкода, що деякі видавництва не цінять праці і душі, а підходять формально і з недовірям. Це погана відзнака, але хай нас історія розсудить.

Посилаю тобі пару газет, що присвячені /в певній частині/ мені, моему 45-річчю. Там, як побачиш, є щось і твоє: байку взято з «Червоного краю», що ще ти вмістив в газеті. Є вірші 1919 року, 1920.¹⁷

Мені музей добув з Ревеля /Естонія/ вірші, видрукувані в тамтешніх газетах в 1917 році на рос. і укр. мовах.

В наших газетах вміщені Езопові байки з тих «малих'» байок, що їх я зробив 50 по-новому. Степанов їх дуже хвалив за короткість, за нову подачу матеріалу.¹⁸

Інтересно мені, як воно у Вас там слів своїх додержують: обіцяв Чумак після 20 вислати підписаний договір. Але після 20-го воно цілий рік, як то прислів'я говорять: «після дощика в четвер».

Я пишу зараз спогади: «Езоп на хресті», де для історії розповім про роботу над Езопом і про другу Колиму, яку мені зробили з цією роботою.¹⁹ Оце то виконання настанов партії про чуле ставлення до автора, про допомогу йому в роботі /передова «Правди» з приводу постанови про опери.../!

Привітай дружину від мене і від Сіми. Раді б прокататися з Вами по рідному Дніпру, та... голова болить і тиск крові казиться: то високий — 200, то низький — 120. Це хитання дуже погане. Та що зробиш? Так воно уже судилося: Езоп мститья!

Привіт Кривов'язу! Міщенку та Пильньому привіт!
Обіймаю. Твій Микита.

28.II.61

**Дорогий мій Павлусю
(хочеться назвати Павліком, як Віра називала)**

Днями ми з Сімою увечері розмовляли про се, про те, і спогадали дні давнішні, коли ми жили в Харкові, а потім у Києві, як ходили до Вас, а Ви до нас у гості.²⁰ Володю спогадали. Багато-чого з минулого.

Аж і лист від тебе (очевидно наша уява передалася тобі по безпроблемному, не інакше).

Дякуємо тобі, що згадав про нас і навіть листа написав.

А що я не пишу — не дивуйся: припадки так зачастили, що вже скоро дойдуть кінці.²¹ В січні було три, в лютому гадав, що може обійдеться, бо вже так бережуся. Ні, теж три. Ти розумієш, що це значить: зовсім спав з сили. Мускулатура серця стала нікудишня. Уже від Жовтня не схожу з свого третього поверху і не буваю на дворі, якщо не рахувати пару разів, коли треба було в поліклініку здавати кров на аналіз, і кожного разу поплатився припадком.

Не знаю, що далі робити. Літфонд обіцяв мені путівку в санаторій ЦК десь коло Києва на травень. А тепер і думаю: чи зможу я доїхати в той санаторій і думаю: що воно за санаторій, чи допоможе мені. Мені, звичайно, треба побути на доброму повітрі, пожити в тиші під доглядом кваліфікованих лікарів...

Часто впадаю в зневіру: горбатуму уже pomoже могила!

Раді чути, що Ви обоє почуваете себе непогано. У Вас і літа не ті, і здоров'я інше, краще, і умови інші. Це добре, що ти дбаєш про своє культфізвиховання.

Ти мене просто вразив звісткою про Олександра: це така несподівана звістка. Я чекав від нього відповіді на останні листи, а воно ось що. Це для мене ціле горе. Я його до себе чекав, казав «приїду», Сіма смачних пундиків напекла, вино смачне чекає (ми його влітку чимало наготували, як і варення всілякого), а він не мав нішого діла, як упасти. Не інакше — хтось його наврочив, якись дівчата київські.

Оце, Павле, розумну справу вигадали у Вас, що почали видавати первородні твори. А скільки мого серця з'їли, опираючись на те, що, мовляв, не видаємо творів, які ще ніде не виходили (хоч твори відомих видавали, лукавці!). Це ж було ненормальне явище — така політика: перевидавали і невдалі твори, а хороші відкидали і маринували. Ну, нехай в-ву щастить! На жаль, у мене не буде таких творів: вже старий, склав

крила, душею занепав, а коли це трапиться з людиною — що вона тоді варта?! Зараз можна б видати в цілому Езопа, та... знов на дорозі стоїть оригінальне видання Езопових байок (з грецької). Можна видати мої оригінальні байки (так з 200 річей), так нема надії... Це буде хіба по смерті. А що мені з того, яка радість? Тут же справа не так в грошах, як у радості. А зрозуміти мене можеш тоді, коли порівняєш з радістю матері, яка виводить своїх дітей на вулицю, прибраних і умитих, що грають радістю, як сонцем. Це я особливо гостро почав відчувати після того, як був причащений до землі без надії на життя і творчу радість.

Моя книга «Заяча математика» вже, ніби, пішла в друк («Радянський письменник»). Порізали багато байок, покривили, але... що я можу зробити? Це треба боронити кожну, як від вовків лошатко. З далеку цього не зробиш. Але добро й те: гарної не викинуть, а слабеньку чи й переперчену колись такі люди прочитають (а може ще слабеньку зумію підсилити, це я люблю робити).

Сіма погано себе почуває з трійничним нервом лица: не можуть вилікувати, а їй ні їсти, ні сміятися, ні на холод вийти... Мука ще гірша, ніж зі мною. Отак обоє і бідкаємося. Чекаю вже, коли поїду в Київ лікуватися в санаторій, то візьму її, Сіму, з собою, і там покладу в якусь лікарню. Бо залишити мене вона не може і не хоче: зі мною ж кожну ніч, зовсім несподівано, може трапитися припадок, а тоді хто мене, самотнього, обійде і лікарів викличе й подасть найпершу допомогу. Сіма кваліфікувалася це робити.

Шукаємо змінити свою квартиру на квартиру на першому поверсі,²² так доброго нічого нема: є внизу під нами, але там шуми ще більші й гірші і бруд в коридорах, і пилюка в повітрі, і балконів нема. Словом, вирватися з квартири ще тяжче, ніж в неї влізти.

Ось приїхав би ти коли та подивився на наше життя, на чудове місто наше. Хоч би на день приїхали з Олександром. Наважтеся!

Павле, дай цього листа почитати Олександрові, хай знає, що воно зі мною і як.

Вітаю Фаїну Петрівну і її сестру та зятя. Бажаю їм здоров'я та щасливого життя.

Посилаю свіжу баечку. За цей рік, грішний чоловік, написав дев'ять. Загальна назва їх — «БАЙКИ З ЕПІГРАФАМИ»²³ — епіграфи беру з матеріалів пленумів і нарад передовиків сільського господарства. Не можу стояти осторонь від життя (вірніш — лежати осторонь).

Будь здоровий. Твій Микита.

Сьогодні приходила лікарка, вимірювала тиск:
190/100, а днями було 200/95.

20.III.61

Дорогий мій друже Павлусю!

Вітаю сердечно і Сіма услід за мною вітає тебе з днем роковин твого славного народження. Бажаємо бути здоровим і щасливим. Хай хмари життя пропливають над твоею головою без усякої шкоди для тебе і твоєї дружини! Хай квіти розцвітають скрізь, де ти ходиш! Хай радість сміється перед тобою, а спогади минулого хай збагачують і без того багату твою душу!

Довгий час мого життя ти був неодмінним супутником моїх поетичних шукань,²⁴ неодмінно поділяв радості і горесті мої, як і я твої. І зараз

сукупно крокуємо в радісний вперед, б'ючись за крашу свою долю і працею своєю впрягаємось у віз славного світлого майбутнього народу нашого.

Доля пронесла нас крізь злигодні життя і життєві бурі.²⁵ Чи випадково це? Чи може для того, щоб нашою силою і працею удобрити і убетонувати шлях майбутнім поколінням? У всякому разі все це добре. І дуже гарно, що ми живемо і працюємо кожен на своїй ниві. Та врожай мусить зібрати наше славне, хороше покоління. І в цьому наше щастя. Чи не так, друже?

Живи ж ще сто років! Живи і твори, і працею радісними грудьми!

Ми тут вип'ємо з Сімою (а може ще хтось лучиться) за тебе в день 22 березня. Згадаємо багато дечого і посумуємо і потішимося в честь твою. А якщо я буду здоров, то й на скрипочці заграю якоїсь пісеньки чи полечки, як то колись при тобі було.²⁶

Цілуємо. Привіт Фаїні Петрівні!
Твої назавжди Сіма, Микита.

29.IX.62

Дорогий Павлусю!

Вдячний за вітання з днем народження. Два дні гриміли чарки в мої скромній господі: 26 справляв народження з журналістами (кам'янецькі, хмельницькі, були люди з Москви), а 27 — день Микити — з Сіминими родичами.

Штурм веселощів і алкоголю витримав успішно: всі атаки відбито і тільки кишки заколітені грали марш, бо переїв солодкого.

Ще псувало настрої мені те, що Сіма хвора і дуже: лицевий нерв — раз, а потім учепився бронхіт, а тепер, знати, чи не грип знову навідався в мою хату. Коли б не повторився кружечок як у грудні.

Як закінчився твій відпочинок? Був у рідному селі?

Толя вчора виїхав во-своєсі з своїми малишами. Три тижні відгуляв і добре маму намучив. Але ми мали велику втіху з маленької дівчинки: така весела і мила. Точно, як її дідусь Микита. Всі, хто гляне на Маринку,²⁷ каже: — Ну, чистий викапаний дідусь!

І справді: точна подоба! Дивно, як воно передається через покоління. Навіть характер мій, не то що голова, очі, ніс, вуха.

Поїхали і мені зараз так сумно, наче щось дороге втратив.

Толя дуже захотів до Кам'янця перебратися. Тоді мене не слухав, коли я радив переїхати до Харкова, а тепер плаче на погане повітря донбасівське.²⁸

Як там поживає Олесь Аркадійович? Чи довідався: є і працює Кабакова? Треба Сіму (коли видужає від бронхіту і грипу) посилати нерв лікувати.

А так все решта — гаразд.

Привіт усім знайомим, а насамперед Фаїні Петрівні.

Твій Микита.

Додаю газету, де мене ушанувували з 69-роковинами життя. Покажи Олесеві.

Дорогий Павлусь! Фаїна Петрівна!

Щиренко дякую за милого листа.

Так, я читав твою статтю і маю її у своєму альбомі.²⁹ Дякую, що не забув і мене згадати. Але ти, мабуть, не читав у тій же газеті про мене дуже теплої статті, не бачив мого портрета — старий я та поганий! — і не читав там моїх байок? Тото же. Газета на кожну мою книжку вміщує рецензію: «Книжки наших земляків». Мені з села присилають вирізки. Вінниця і мені, як і тобі, рідна теплими спогадами: там ми росли, мужніли, сили віддавали доброму ділу.

Ми дуже шкодуємо, що ти не заїхав до нас під час своїх поїздок до Вінниці. Ну, коли вже ти вийдеш на пенсію, матимеш час і можливість розпоряджувати собою по своїй волі, тоді приїдеш до нас на довший час з Фаїною Петрівною. Це весною буде, коли у нас невимовна краса. Було б тільки здоров'я і в мене, і моєї половинки, яка, до речі, ось в цей час дуже розвисла і лежить кілька днів: серце! Це для нас ціле горе. Ти уявляєш: сам такий, що потрібую догляду, а тут Сіма. Та ще так тяжко. Мабуть, після грипу пішло ускладнення. А грип дає погані ускладнення.

Ти пишеш, що тебе «виштурхують».³⁰ Красиве слово, але некрасиве діло. Розумію тебе: цілком здорова людина і — раптом іди на безділля. Якщо вони так взялися до тебе, що, як ти кажеш, мусиш іти, то постарайся піти кудись на іншу роботу (якщо, знов же, це тобі матеріально потрібно), ну хоч би в політвидав. Поміняйся з Наталочкою Кащук,³¹ яка раніш у Вас працювала. А якщо можна буде ухитритися в інший спосіб, то тебе не вчити дірку шукати: скажемо брати у видавництвах переклади. Навчися друкувати на машинці (та й машиністка у тебе дома є) і валяй собі романчик перекласти за місяць-два. І робота буде, і гроші, і вступиш у Спілку письменників. Будеш у колективі. Ми тебе висунемо на профроботу, чи партроботу, а ті, що зараз працюють, хай ідуть на творчу та пишуть, а не висиджують штани. І будеш користь давати народу своєму, і сам житимеш якимись інтересами.

Бач, як я розбазікався.

Да, брат, отак разом працюючи, зажди треш боки один одному. А другом стати і бути — то важка річ, а не тільки важлива.

Безумовно, Фаїні Петрівні слід поїхати в Трусковець. Кажуть, що для таких хвороб він чудесний. І серце і різні там інші органи.

У нас нічого хитрого не чути. Книга ніяк не пропихнеться.³² Я все чекаю на редакторку, а її нема. Може на цьому тижні буде вже. Адже пора здавати книгу в друк, щоб вийшла до моїх ювілеїв, які повинні бути в вересні (адже я почав друкуватися у вересні 1913 року і народився у вересні — 26-го за н.ст.). Ну, а книга повинна вийти хоч на місяць-два раніш бо поки розішлють, поки розійдеться по книгарнях. А це ж книга подарункова: треба кольорові вставки зробити, супер-обкладинку зробити, а поки переплетуть?! Словом, наче хтось навмисне затримує книгу виходом, хоч у плані стоїть вихід у 2-му кварталі.

До захворювання Сіми, коли настрої був гарний, я в січні написав п'ять байок. На актуальні теми, до дискусії в мистецьких питаннях. Адже писати байки дуже непросто. Тут і Муза повинна допомагати, і голова повинна варити якслід, і обставини повинні сприяти. Це критикувати

легше: розкрив чужий труд, погонив карандашиком блохи, посортував їх, а тоді розкладай на лопатки та голосніше виголошуй відомі істини. Я не можу забути одного полтавського поета, дуже милу людину і талановитого поета, як його розклали на лопатки в «Літературній Україні»: убили! Снаплюжили йому дорогу і психіку: видавництва механічно виклювали його з плану: бо, мовляв, що про нього пишуть? Як такого друкувати?! Навіть і твору нового не розглянули, а так, механічно. Ох, скільки неправди творять часом редактори, скільки зла!³³ Особливо над тими, що сидять далеко, на периферії і не можуть боронитися, не мають плечей і кулаків, як у Юценка.

Здоровлю Вас обох і прошу писати.

Що поробляє Андріанова? Вона чомусь теж вийшла з видавництва. І що вона найшла тепер?

Бувай здоровий і щасливий!

Фаїна Петрівна! Їдьте в Трускавець. Там гарно лікують. Не запускайтеся з хворобою, мій діабет минув, але затаєно держитесь в організмі. Так і коліт: лише порушив діету — враз себе показують. А тут і подагра, тут і сердечна недостатність, і склероз, і гіпертонія... Словом, букетик чудесний! Оце саме перехідний час до весни, вони всі і повиставлялись, як щенята з нори: гав-гав!

Вітає Вас Сіма. Купи мені, Павле, кілька трубочок гіпозезиду і передай Малаховою, як їхатиме до мене, чи до нас на Поділля.

10.V.63

Дорогий мій Павлусь! Фаїна Петрівна!

Вітаємо від Кам'янця! Від Кам'янецької весни!

Я радий, що ти вже можеш відпочити від трудів. Скільки ж ти напрацювався та намучився! Не знаю, як воно матеріально відбилося на твоїй кишені, але знаю, що на пенсії ти почуватимеш себе краще: весь час належатиме тобі, не будеш переживати різних службових неприємностей, не гратимуть на нервах.

Ти пишеш про можливість візиту до кам'янецького байкаря. Ми вітаємо Ваше рішення і просимо навідатись до нас, поки у нас нікого нема, поки я себе почувую «сносно», поки триває чудесна погода, коли зелень розвивається і пахне, коли нема спраги, а дикі голуби творять свою весінню музику натхненно і безперестанно.

Тільки підготуйся до боїв: будемо сперечатися про мої байки. А ти ж їх не знаєш. Хоч і висловлював категоричні судження, але ти ж не читав моїх байок. Принаймні, я певен, що збірки «БАЙКИ» (1960 р.) ти не читав, а там зібрані найсильніші і найоригінальніші твори,³⁴ про які є що, як казав Білоус, говорити. Візьми та почитай, час ти маєш. З олівцем в руках. Зроби зауваження і свої враження на окремому папері. Щоб від наших конкретних балачок була користь. Тим більш ти повинен добре твори мої знати, бо літературна суперечка відбуватиметься в присутності членів нашої літорганізації.³⁵ Побуваєш зі мною на літературних виступах на заводах, в школах, перед студентами. Скучати не будеш. А жінки теж скучати не будуть: щось смачне нам приготують, а то погуляють по чудовому парку, чи по магазинах. У нас магазинів і не багато, так що втому не відчують.

Передбачується візит Толі.³⁶ Потім має приїхати теж на місяць родичка з села, що здає заочні в педінституті. Потім треба мені готуватися до ювілеїв (на вересень).

Зараз я опрацьовую, готуючи до друку, збірку байок Леонардода Вінчі (50 байок), які я недавно зробив.³⁷ Це новина для нашої громадськості. І характер їх інший, ніж байки за Езопом: вони більш змістовні і більш філософські. І я постарався дати їх оригінально, по силі-зможі.

Тільки сповісти, коли приїдете, так за днів три-чотири. Щоб не з'їхалися з Ковинькою, що теж обіцяв бути у мене.³⁸ Я визначаю час 18-25.V. Не пізніше.

Твій Микита.

Павлусю! Як їхатимете, то зайти, будь ласка, в Літ. фонд, до замітника директора філії тов. Гусєва Миколи Михайловича і подай оцього листа, щоб продали кг 2-3 доброго паперу. Хай дають побільше, бо я людина з периферії, де не так легко роздобути паперу та ще й доброго. Гроші йому заплати, а я тобі поверну.

Якщо у них доброго паперу не буде (а ти подивися, чи добрий у них папір) то купи в крамниці пачок 4-5 паперу Понінковської фабрики (теж дивися, чи добра), а може є закордонний папір, попитай. У нас тут не розжився.

Оце й усе.

3.VI.63

Здоровенькі були, мої дорогенькі Фаїно Петрівно і Павлусь!

Ми чекали на Вашого листа: як доїхали, як себе почуваєте, що робляєте?.. Гаразд — добре, що гаразд! Ми згадуєм Ваше перебування у нас. Ми кажемо: що Ви обоє створені одне для одного. Ви взаємно доповнюєте одне одного. Тільки трошки занадто Павла балує Фаїна Петрівна. Від такої ласки і дбання можна й подумати багато чого про себе. Гляди, Павло, не попорться. А Ви, Фаїна Петрівна, дбайте, але словами це йому не говоріть, бо кожен, про кого так багато гарного говорять, псується. Це філософія Павлова. Він так говорить про мене: ми тебе любимо, як душу, а трясемо, як грушу. Павло тої думки про людей (зокрема — про мене), що хвалити і підносити людину — це псувати її. Ото й кажу: не дуже там його балуйте, а то хороший хлопець зіпсується.

Павлусю! Я дістав доброзичливу рецензію від Зуба з конкретними порадами і зауваженнями до байок Леонардо.³⁹ Пара зауважень збігаються з твоїми. Я кілька днів і ночей працював над рукописом і опрацював твори. Розійшовся і правив і ті, до яких не було ні від кого причіпки. Нормально. Діло іде, а от контора не пише: де їх видавати? ДЛВ не візьме, це явно. «Рад.письм.» не візьме в план 1964 року, бо видає Езопа. А «Молодь» по тематиці навряд чи візьме. Зробив чоботи, а покушця нема — хто б їх носив. Прийдеться для мишей виставити...

Договір уже одержав. Дякую.

Тут почнемо думати про створення комісії по ювілею.⁴⁰

Я Зубу надіслав листа подяку за увагу і працю над Леонардо.

№41 сорочки буде малий, бо шия склерозована і тиснутиме її малий розмір. Білих я не люблю. За модою мені не гнатися. Та й що таке мода? Це на цей рік. А я люблю триматися старого. Ми тут купимо самі.

І сорочки і термос це не «к спеху». Буде — буде, а ні — ні.
Сіма сміялася, коли читала про «гамі-гамі» (так говорив наш онук).
Альперін дякує за довідку,⁴¹ поради. Шкода, що ДЛВ нічого для нього не зробив. Хоч би хто почитав і дав поради. Може би взяв почитати? Порядком громадської уваги і допомоги?
Будьте здорові, наші дорогенькі!
Живіте багатом!
Днями приїжджає в гості Толя з родиною (дістали сповіщення).
Буде шуму!

Ваші Сіма і Микита

22.VI.63

Здоровенькі були, дорогі Романчики!

Насилу зробив картки⁴² наш милий фотограф. Посилаю — помилуйтеся. Гарні люди гарно й вийшли. Добра буде пам'ять. Побоююся, щоб у дорозі не переламали карток. Та живу надією, що все буде гаразд.

У нас гостює Толя. Приїхала і родичка, що закінчує педінститут на заочнім. Ждемо двоюрідну сестру. Нема коли скучати.

Днями закінчив опрацювання рукопису після рецензії байок за Езопом.⁴³

Закінчив опрацювання Леонардо після читання 4-х кандидатів філологічних наук (наших Кам'янецьких). Чекаю відзиву Ст. Крижанівського (обіцяв прочитати).⁴⁴

Здоров'я наше так само непогане, хоч і хитається, мов маятник (заложно від погоди).

Як там Ваші поїздки у гості та по Дніпру?

Привіт від Сіми і Толі!

Ваш Микита.

Примітки і коментарі:

1. Свято Поділля: Одноденна газета / Видання Подільського українського товариства «Просвіта». — 1918. — 22 жовтня. — С.2.
2. Альперін Ю.Й. Микита Годованець: літературний портрет. — К.: Дніпро, 1973. — С.18-22.
3. Бедний Д. Байки і вірші / Переклад М. Годованця. — [Б. м.]: Червона Галичина, 1920. — 14 с.
4. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Сільськогосподарський факультет Кам'янець-Подільського державного українського університету: Дослідження. Документи. Матеріали. — Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. — С.445.
5. 9 вересня 1924 року редактор газети «Червоний край» підписав довідку за №1205: «Пред'явник цього тов. Годованець Микита Павлович є дійсно сількор с. Вікненої на Гайсинщині, що свідчить редактор».
6. Годованець М.П. Незаможник Клим: байки (Подарунок незаможникам). — Вінниця: Червоний край, 1927. — 32 с.
7. Годованець М.П. До добробуту й культури. — Житомир: Радянська Волинь, 1928. — 32 с.
8. Див.: Василяшко В.Ф. Байка за колючим дротом, або Відомий і невідомий Микита Годованець // Літературна Україна. — 2005. — №37. — 22 ве-

- ресня; №38. — 29 вересня; Його ж. Байка і колючий дріт, або відомий і невідомий Микита Годованець // Вітчизна. — 2005. — №9-10. — Вересень-жовтень. — С.116-129; Мар'ян Красуцький. Довга дорога вночі (К.: Укр. письм., 1998. — 197 с.).
9. І все ж писав, особливо — після звільнення в 1942-1945 рр. З Колими привіз 17 записників з віршами і байками. 1943 роком датується вірш «Україно моя», запропонований авторові для публікації сином Микити Павловича Анатолієм Микитовичем Годованцем:
- Україно моя! Незабуття моя!
День і ніч за тобою душа кривоточить.
Не для мене тепер твоє сонце сія,
Таке рідне, мов любові яснії очі.
Україно моя! Я ж тебе так люблю!
Свого сина згадай, що з хвороби десь гасне,
І з вітрами пришли кращу квітку свою,
Посади на могилі моїй передчасній.
З неї впаде роса просто в серце мені. —
Наче сльози кохання горячі, чарівні!
Легко стане мені в осоружній труні, —
Я подумую: сплю на своїй Україні (Колима, 1943)*
10. У трудовій книжці, що зберігається в сімейному архіві значиться запис від 10.XII.1954р.: «Назначен в Каменец-Подольськую семилетню школу №4 учителем ручного труда». Четверта міська семирічка знаходилася на Руських фільварках.
11. «Военный трибунал Киевского военного округа 11 сентября 1957 г. №1680/0-57 г. Киев, Артема, 59

Справка

Дело по обвинению Годованца Никиты Павловича, 1893 года рождения, до ареста писателя — журналиста, пересмотрено военным трибуналом Киевского военного округа 10-го сентября 1957 года.

Постановление Особого Совещания при НКВД СССР от 13 июня 1937 года пересмотрено и дело прекращено.

Годованец Н.П. реабилитирован.

За председателя ВТ КВО гв. полковник юстиции Коломийцев».

12. Як не дивно, але М.С. Хрущов 1937 року підтримав і Годованців, коли постало питання про проживання в Києві сім'ї «ворога народу». Дружина Серафима Миколаївна задресувалася до Микити Сергійовича і їх залишили в спокої. 1957 року першу повоєнну збірку байок Микита Павлович надіслав М.С.Хрущову. Анатолій Микитович Годованець пам'ятає, що відповідь з подякою надійшла від дружини Микити Сергійовича Ніни Петрівни.
13. Байки. — К.: Радянський письменник, 1957. — 224 с.
14. 25 вересня 1983 року з нагоди 90-річчя письменника на будинку по вулиці Шевченка, 18 було відкрито меморіальну дошку з його барельєфним зображенням і текстом: «В цьому будинку з 1959 по 1974 р. жив і працював відомий письменник, один із зачинателів української радянської байки Микита Годованець».
15. 27 вересня 1964 року, вітаючи М.П.Годованця з черговим днем народження, Михайло Головин цей тріумф образно порівняв з польотом ракети:
- Во время культа твои поэтические двигатели стыли во мгле.
Стыли, но не ржавели: они были отлиты из прочного сплава
любви к Родине и неистребимой веры в людей.*

*Но вот настало торжество правды, и с ревом и грохотом
всех своих поэтических турбин взвилась
многоступенчатая ракета сатиры, сжигая длинным огнем
все, что мешаает жить и строить наше будущее.
Твои книги — каждая, как ступень ракеты,
вынесли тебя в широкий, солнечный простор славы.
Ты на орбите!*

16. Громадськість Хмельниччини й Кам'янця-Подільського щиро пошанувала Микиту Павловича з 45-річчям творчої діяльності, вітання надіслали редакції обласної газети «Радянське Поділля», кам'янецької «Прапор Жовтня». Особливо радів він публікації в «Радянській Кам'яничині» (№86 від 20 липня) статті «Талановитий український байкар (До 45-річчя літературної діяльності М.П.Годованця)», написаній Юхимом Бейдером. У ній не тільки виклад деяких фактів життя, а й об'єктивна і щира оцінка творчості та дві нових байки «Пес на кухні», «Віслюк та Оса». Саме цю газету ювіляр переслав П.Т.Романову до Києва.
17. 1917 року були опубліковані вірші «Струны нежные дрожали», «На заре», «1-го Мая», 1918 — «Народу рідному — усе!», 1919 — «Все руїни», «На руїнах вавилонських», «Ранком», «Вечір місячний», «Весна», «Жайворонок», «Трудова громада», 1920-го — «До рідного народу», «Дума про село Притику». Окремі з них 1958 року вмістили газети, у тому числі автобіографічного вірша:

Я син нужденного села.

*Вишневий сад, обдерта стріха —
То мій притулок і утіха.*

Природа вчителем була.

У злиднях, в темряві, в журбі

Провів роки свої дитячі,

А далі — серденько гаряче

Шував в стражденні, в боротьбі.

Шукав бажаних берегів —

Знайшов розчарувань багато,

Шукав настирливо, завзято

Нових думок, нових шляхів. (1919)

18. М.Л.Степанов — критик, літературознавець, автор ряду літературознавчих розвідок. За однією із них — «Мастерство Крылова — баснописца» М.П.Годованець освоював секрети байкування. Критик схвально оцінив Годованців переспів байок класиків, чим підтримав його звернення до філософії Езопової байки.
19. Епопею з байками Езопа та інших класиків М.П.Годованець справедливо називає «другою Колімою». Йому довелося відстоювати деякі переспіви байок Леонардо да Вінчі, вміщені у першій повоєнній збірці «Байки» (1957). Тоді редактор, письменник-байкар Анатолій Косматенко кинув авторові: «Байка «Бритва» не ваша, а Леонардо. Друкувати не варто...» Микита Павлович звернувся до знавця мов Юрія Мушака зі Львівського університету. Той переклав «Бритву» Леонардо да Вінчі і з'ясувалося, що в байках Годованця М.П. і Леонардо да Вінчі тільки спільна назва. Надіслані перекладачем ще три байки Леонардо Микита Годованець подав у власній транскрипції, відіслав до Львова і отримав захоплений відгук. А згодом — ще партію перекладів. У цій співдружності з'явилося 50 байок Леонардо да Вінчі, перекладених Ю.Мушаком, у травестії М.П.Годованця. Пізніше такий же бій довелося дати Леоніду Первомайському, який, ознайомившись з рукописом «Ріки мудрості», висловив думку, що його друкувати не слід, бо байки Езопа вже є російською. Микита Павлович відповів:

«Не задріть нам страшна — глупота,

Обмеженість, короткий зір.

Їх суд — це суховій з-за плоту,

Він може засушити найкращий твір.

*Нездатний вдуматись, пірнать у глибині,
Готов мерзить байки до лопу,
Що вартє пам'яті — віддать Езопу,
Чорнило і папір лишить мені...
Езоп їх вигадав і ввів у моду,
А я їх вдруге народив
І духом рідним збагатив,
Підніс своєму народу,
Щоб він у праці, в боротьбі
За людське щастя, за свободу
Мав на озброєнні собі».*

Збірка 1964 року все ж побачила світ у видавництві «Радянський письменник».

20. Таких зустрічей Годованців-Романових було чимало. Син Микити Павловича Анатолій Микитович пам'ятає ці довоєнні зустрічі, згадає велику модель пароплава, виготовлену сином П.Т.Романова. Він був у Павла Тимофійовича 1950 року після демобілізації, познайомився з дружиною. Жили вони в тісній кімнатці, але були щирі й раді відвідинам, частували чаєм.
21. Давались взнаки роки поневірянь по тюрмах, колимських таборах. 1937 року з харківської тюрми Микита Павлович зумів передати листа Г.Ф.Орді, в якій квартирували Годованці до 1934 р., а та повідомила Се-рафиму Миколаївну. Так дружина натрапила на слід чоловіка, привезла дещо з продуктів, ліки проти дизентерії. На Колимі взялась цинга. Хвороби вже не покидали до кінця життя.
22. Годованці у 50-і, після довгих митарств, жили спочатку в будинку Метельницьких по вул. Шевченка, 83. І лише 1959 року М.П.Годованець отримав квартиру по вул. Шевченка, 18, навпроти Будинку культури.
23. Зразком такого новотвору — «байки з епіграфом» може бути байка «Вужі під яслами». Замість епіграфа — слова М.С.Хрущова: «... П'яниці, спекуланти, нероби не працюють, а м'ясо й молоко їдять, ще й голосніш за всіх кричать, що цих продуктів не вистачає» (З промови на нараді передовиків сільського господарства областей чорноземної зони 11.ІІ.1961 р.). А далі — байка:

*«Мерзотники! Плюгавці! Слимаки!
Обійьбоки! Нікчеми! Байбаки!
З такими поживи — в нещастя вскочиш!»
І — традиційна мораль:
«Живуть і в нас під яслами Вужі:
Тим хваляться, що ядно не кусають.
А молочко хазяйське висисають?!
Та ще й сичать, ледаці і чужі».*

Така байка, схоже, адресується й епіграфодавицю, і герою твору в рівній мірі.

24. Микита Павлович постійно опирався на думку й творчий досвід П.Т.Романова. А той від окремих зауважень, порад, по мірі становлення байкарської майстерності М.П.Годованця, перейшов до поглибленого аналізу його творчості, літературознавчих узагальнень, відображених у статтях, розвідках «Микита Годованець — байкар-подолянин», «Байкар Микита Годованець» (1963), «В порядку ударності...» (Журналіст. — 1967. — №11), «Рік 1924: газета у Вінниці і Трублаїні» (1969) та інших. 1963 року П.Т.Романов визнає: «Переспівам байок стародавніх авторів поет надає національного колориту, присмачує їх хорошим українським гумором...»

Він за характером творчості — професіональний байкар..., його дотепи, як народні прислів'я:

*... Мовляв, казала і віця,
Що в неї хвіст як в жеребця!
... Йй — право, є такі жаби-люди!
Болото зачепи їх — прощення не буде!»*

25. «Доля пронесла нас крізь злигодні життя і життєві бурі...» — 5 років виправних трудових таборів на Колимі і ще 3 роки роботи в «Дальбуді» без права виїзду «на материк», клеймо «ворога народу» — участь М.П.Годованця, а розстріл дружини Віри, всілякі у зв'язку з цим переслідування та печатя чоловіка «ворога народу» — доля П.Т.Романова не співпадали в часі, давали можливість і одному, і другому обірвати контакти, затаїтись кожному у «своїй хаті, що скраю». Однак цього вони не зробили, не покинули один одного в біді, підтримували, надихали, як належить справжнім людям, справжнім друзям.
26. Микита Павлович грав на скрипці, гітарі, любив українські пісні, романси, у школі навіть викладав музику. Ще й досі в квартирі Годованців, у колишньому робочому кабінеті байкаря, зберігається згадувана скрипочка у футлярі, а ще два баяни — предмет улюблених занять 82-річного Анатолія Микитовича — сина письменника.
27. Онучка Микити Павловича — Марина Анатоліївна Годованець (Плиська), 1961 року народження, працює в Кам'янець-Подільському міському вузлі зв'язку. Правнучка Ірина — студентка, майбутній фармацевт.
28. Анатолій Микитович Годованець призваний до війська 11 травня 1944 року, був телефоністом, війну закінчив на території Німеччини. Демобілізувався 1950 року. Жив з батьками в Мерефі. З поверненням до Кам'янця-Подільського вступив до індустріального технікуму. За направленням попав у Сталіно, працював майстром, начальником монтажної дільниці «Донбаспромавтоматики». Там одружився, з Марією Федорівною Агафоновною виростили сина Юрія і дочку Марину. 1963 року переїхав з сім'єю до Кам'янця-Подільського, 28 років працював на КЕМЗі. Наділений гострим розумом і тонким почуттям гумору. Захоплюється фізикою, пізнає час як фізичну та філософську категорію. Автор багатьох наукових публікацій у журналах «Науковий світ», «Енергозбереження Поділля», збірниках, зокрема — «До питання фізичного існування Всесвіту», «К вопросу экранирования тяготения» (2006), «Чи змінюється з часом гравітаційна стала?» (2007) та ін.
29. 1963 року до 70-річчя від дня народження П.Т. Романов написав статтю «Микита Годованець, байкар-подолянин», в якій дав високу оцінку творчості байкаря, розповів про співпрацю у вінницькій газеті «Червоний край» протягом 1924-1927 рр., опустивши, звичайно, участь М.П.Годованця в подіях 1919-1920 рр., період репресій.
30. Останнє місце роботи П.Т.Романова — журнал «Дніпро», звідки він пішов на «заслужений відпочинок» під тиском молодого пагіння...
31. Наталя Омелянівна Кашук (1937-1991) — проживала в Кам'янці-Подільському на розі вулиць Шевченка — Садова, навчалася в середній школі №5. Ще ученицею відвідувала літературний гурток, який вела доцент Кам'янець-Подільського державного педінституту Є.М.Гінзбург, де і познайомилася з Микитією Павловичем, запрошеним на зустріч з юними талантами. Щірі відносини продовжувалися і тоді, коли вона переїхала до Києва, працювала редактором видавництва «Дніпро», кореспондентом журналу «Україна». Автор поетичних збірок «Весняне пробудження»,

- «Переднівок», «Світлодення», «Обереги», «Ярїнь», «Високе відродження», «Самоцвіти», «Білі гуси», «Дерево добра» та ін.
32. «Книга ніяк не пропхнеться...» — мова про збірку із 199 творів під назвою «Байки» (Подарункове видання), що побачила світ 1963 року в Державному видавництві художньої літератури.
33. «Ох, скільки неправди творять часом редактори...» — цього на творчому шляху Микити Павловича, як і представників його покоління, було чимало. Напередодні виходу першої повоєнної збірки «Байок» (1957) редактор видавництва «Радянський письменник» байкар Анатолій Косматенко «радив» з байками «Орел» та «Лев» утриматися... Зрозуміло, аби не розпізнали себе тогочасні Орли і Леви й не повернули гнів у бік редакції, видавництва і письменника. Це викликало обурення Микити Павловича, тривалі переговори. Син Анатолій був свідком цих переживань і відгукнувся на них своїм чотиривіршем:
- Не троньте Льва, тем более Орла, —
Такое указание редакция дала. —
Пиши про Плуг, а лучше уж про Трактор,
И сти спокойно автор и редактор.*
34. Збірка «Байки» вийшла 1960 року у Державному видавництві художньої літератури тиражем 8000 примірників і вмістила на 220 сторінках 169 байок.
35. Чимало часу та енергії віддавав Годованець М.П. співпраці з колегами по перу та творчою молоддю, часто бував на засіданнях літстудій, гуртків, слухав, радив, допомагав. Мені пам'ятна зустріч, що відбулася в актовому залі Кам'янець-Подільського державного педінституту, зніційована куратором студії «Літературні п'ятниці» доцентом Г.М.Краєвською. Микита Павлович тоді читав байки, слухав студійців. Від їх загалу зі словом вдячності виступав і я. На згадку залишилася збілочка з автографом. А В.Ф.Василяшко — відомий журналіст, письменник згадує і свою юнацьку зустріч з Микитою Павловичем. Після прослуховування початківців на міському літоб'єднанні, яке вів В.І.Тищенко, доктор філологічних наук, професор, Микита Павлович взяв його та В'ячеслава Волохівського зошити з віршами, а через якийсь час кілька із них були надруковані в другому числі альманаху «Літературне Поділля» за 1957 р.
36. З 1985 року А.М.Годованець з дружиною Лідією Євгенівною Риндіною, учительською математики, живуть у колишній батьківській квартирі. Син є оберегом, хранителем і упорядником батькової літературної спадщини, його архіву, епістолярії. Кабінет Микити Павловича з вікном у двір — тихий, затишний збережено майже в тому вигляді, як його покинув він 1974 року: у правому кутку біля вікна стіл з друкарською машинкою, праворуч шафа з книгами, альбомами, папками, посередині — стіл для гостей, диван, на якому любив читати і відпочивати байкар, той самий килим, що створював затишок, портрети, картини, книги. До Анатолія Микитовича звертаються учителі, старшокласники і викладачі Кам'янець-Подільського національного університету, журналісти, письменники, працюючи над науковими розвідками, статтями. А він — у тривозі за архів, меморіальні речі — чекає, коли в Кам'янець-Подільському історичному музеї-заповіднику з'явиться музейна кімната М.П.Годованця.
37. На початку 50-х М.П.Годованець приступив до опрацювання скарбу класичної байки, а згодом переспівав близько тисяч байок Леонардо да Вінчі, Федра, Бабрія, Ірарте, Лафонтена, Лашамбоді, Флоріана, Лесінга, Геллерта, Красіцького, Рея та інших українською мовою, з національним колоритом, у характерному для нього переспіві. У 60-і вийшла збірка «Ріка

- мудрості. Байки за Езопом» (1964) та «Байки за Леонардо да Вінчі, Федером, Бабрієм» (1967), 1968 року байки за сюжетами Езопа він умістив в одній із книг свого двохтомника.
38. Ковінька Олександр Іванович — український письменник, автор понад 30 книг сатири і гумору приятелював і співпрацював з М.П.Годованцем протягом багатьох років.
39. Зуб І.В. — кандидат філологічних наук, листувався з Микитою Павловичем, рецензував його книги. А після смерті письменника 1987 року упорядкував й видав збірку, до якої увійшло 288 байок М.П.Годованця.
40. 1963 року громадськість широко відзначила 70-річний ювілей М.П.Годованця. Ю.Петров опублікував дослідження «Байкар Микита Годованець» (К.: Радянський письменник, 1963), О.Ковінька у 9-му номері «Вітчизни» за 1963 рік дав статтю «Вітаємо і обіймаємо». Відгукнулась і місцева преса. Від перчан «Оду» надіслав Ф.Маківчук:
<i>Хоч ниньки оди вийшли з моди</i>	<i>І чеше, креше — любо-мило —</i>
<i>Змінись літературний смак,</i>	<i>Хорошим людям на Добро</i>
<i>Та все-таки без тієї оди</i>	<i>Ще ж є в каламарі чорнило!</i>
<i>Не обійтися нам ніяк.</i>	<i>Не притупилося перо!</i>
<i>Бо є на оді намір щирий</i>	<i>Як вріже — враг кістками поляже,</i>
<i>Ясу воздати байкарю,</i>	<i>А як приперчить — вакурат,</i>
<i>Сиріч, служителю Сатири,</i>	<i>Як скаже, то ніби зав'яже,</i>
<i>Який щодня стає на прою.</i>	<i>Годованець і вєре у лад!</i>
- Зате центральна влада мовчала, вичікувала. Лише через 10 років Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25.IX.1973 року вже на честь 80-річчя нагородила Микиту Павловича орденом «Знак пошани». Орден вручили не на ювілейному вечорі в театрі, а тишком-нишком удома на третій день...
41. Юхим Йосипович Альперін 1972 року в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка Академії наук УРСР захищав дисертацію «Українська радянська байка і творчість Микити Годованця» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. 1973 року опублікував монографію «Микита Годованець: Літературний портрет». Під час захисту він порівняв М.Годованця з І.Криловим, що окремим членом спеціалізованої ради видалося недоречним. Зокрема С.А.Крижанівський, доктор філологічних наук, професор, під час перерви довірливо поділився з сином письменника А.М.Годованцем: «Як так можна? Невже Альперін не розуміє, що так говорити не слід?!» Це «нерозуміння» відстрочило визнання наукових заслуг дисертанта і отримання диплома кандидата наук аж на цілих три роки...
- Доречно відмітити, що 1969 року ювілейна комісія нагородила М.П.Годованця ювілейною медаллю, випущеною на честь 200-річчя від дня народження великого російського байкаря І.А.Крилова. Повідомлення до медалі підписав В.Льїн — відповідальний секретар ювілейної комісії, секретар правління Московської письменницької організації Спільки письменників РРФСР з оргпитань.
42. На згадку про зустріч 1963 року Романови й Годованці сфотографувалися. На передньому плані Микита Павлович і Фаїна Петрівна сидять, Серафима Миколаївна стоїть біля чоловіка, обіпершись на більше стільця, а Павло Тимофійович — біля своєї дружини. Жінки пишно вдивляються в об'єктив фотоапарата, чоловіки ж повернули погляд один до одного — теплий і дружній.
43. «Ріка мудрості. Байки за Езопи» — збірку із 188 байок видав «Радянський письменник» у Києві нечуваним для нинішніх часів тиражем — 3 тис. екземплярів.

44. Серед них — кам'ячани М.А.Скорський, Є.М.Гінзбург, В.І.Тищенко та киянин С.А.Крижанівський.

The author offers to readers eight unknown before letters of M.P.Hodovanets to the editor, compatriot and congener P.T.Romanov, which represent the process of post-Colyma restoring of creative forces of the fabler.

Key words: the structure of statehood, rehabilitation, the creative friendship, vital tempests.

Отримано: 13.04.2008 р.

УДК 821.161.1+821.161.2].091

М. Г. Кудрявцев

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДОСТОЄВСЬКИЙ І ВИННИЧЕНКО: ДО ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті автор простежує проблему типологічних зв'язків у творчості Ф. Достоєвського і В. Винниченка, зокрема у висвітленні проблеми лачину і покарання, ідейних засад російського та українського класика.

Ключові слова: ідея, переступ, спокута, психоаналіз, реалізм.

*А коли настав вечір, привели
багатьох біснுவатих до Нього,
і він словом своїм вигнав духів,
а недужихусіх уздоровив.*

Матвія, 8, 16

Культ створення «земного раю», підкинутий лукавим, форсував і проблему вивільнення людських пристрастей (сиріч потаємних гріховних бажань) від усталених моральних законів, християнських приписів і норм, що пізніше продукувало експерименти над людською природою, подразнювало властивий індивіду егоцентризм: поступ до прогресу не міг не стимулюватися закладеним у людині злим началом, яке завуальовувалось різними соціальними утопіями (остання з них — на рубежі другого і третього тисячоліть — утверджує культ наживи як основної мети людського існування).

Утопічні ілюзії трансформувались у художні концепції. Не випадково давала про себе знати «література запитань», що ставила проблеми гвалтовної зміни не тільки суспільно-економічних формацій, а й родинних відносин, реформи людської душі загалом: у ХХ столітті ідеї малахіїв-стаканчиків з п'єси М.Куліша у різних іпостасях і вимірах зомбуватимуть маси.

Не заглиблюючись у проблеми духовної деформації зіпсованого гріхом людства, автори утопічних концепцій вказували можливість вивільнення від усього «злого» і несправедливого («Хто винен?» О.Герцена, «Що робити?» М.Чернишевського, «Кому на Русі жити